

Плачинда Тетяна Степанівна,
доктор педагогічних наук, доцент
завідувач кафедри професійної педагогіки
та соціально-гуманітарних наук

*Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету
25005, вул. Добровольського 1, м. Кропивницький
Кировоградская летная академия
Национального авиационного университета
25005, ул. Добровольского 1, г. Кропивницкий
Kirovograd flight academy National Aviation University
25005, Dobrovolsky str. 1, Kropivnitskiy*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Одним із головних умов мобільності, сумісності та привабливості системи вищої освіти будь-якої країни – забезпечення якості освіти, що є головною складовою престижу ВНЗ. Забезпечення якості освіти, зокрема професійної, при формуванні зони європейської освіти є одним із головних умов довіри, мобільності, мотивації студентів, сумісності та привабливості європейської вищої освіти. Сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти – це вимога Болонського процесу, а принцип інституційної автономії передбачає, що основна відповідальність за забезпечення якості лежить на вищих школах.

Забезпечення якості вищої освіти є багатоплановим завданням і включає в себе наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо); організації навчального процесу, який би найбільш адекватно відповідав сучасним тенденціям розвитку національної і світової економіки і освіти, контроль освітньої діяльності вузів і якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання і на всіх рівнях (рівні вузів, державному рівні, міжнародному (європейському) рівні тощо).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції розвитку вищої освіти в контексті входження в Європейський простір є предметом дослідження В. Кременя, В. Лугового, В. Огаренка, М. Степка, С. Шевченко та ін. Більшість їх праць об'єднує висновок про низьку ефективність діяльності органів державного управління щодо управління якістю вищої освіти, про необхідність надання вищій школі справжньої автономії, з поєднанням високого рівня відповідальності, як це відбувається в європейських країнах.

Вирішення проблеми якості освіти висвітлено й у працях сучасних вітчизняних учених М. Кісіля, І. Колодій, С. Ніколаєнко, І. Зязюна,

Л. Карамушки, Т. Лукіної, Н. Ничкало, М. Степанко та інших, які наголошують на необхідності якісного навчання з метою забезпечення національної конкурентоспроможності освіти.

Мета статті. Дослідити думки науковців щодо дефініції «якість освіти» та запропонувати шляхи підвищення якості професійної освіти у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. Широке розуміння якості освіти передбачає збалансовану відповідність освітньої системи, процесу, результату, цілей, потреб і соціальних норм. Відповідно до вимог міжнародного стандарту якість освіти – це сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу або його результату, що надають їм здатність задовольняти потреби всіх суб'єктів навчально-виховного процесу – учнів, студентів, їх батьків, викладачів, роботодавців, керівників та ін., тобто держава і суспільство в цілому [1]. Дане твердження, на нашу думку, висвітлює актуальний стан потреби в адекватній професійній підготовці, як майбутніх фахівців, так і роботодавців.

Нам імponує визначення якості освіти Є. Коротковим, який зазначає, що якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Науковець виділяє три групи характеристик: якість потенціалу досягнення мети освіти, якість процесу формування професіоналізму та якість результату освіти [2].

Науковець Ю. Романенко вбачає в якості освіти соціальну категорію, що характеризує стан і результативність освітнього процесу в суспільстві, її відповідність потребам та вимогам суспільства стосовно розвитку й формування громадянських, особистісних умінь і професійної компетентності особистості [3].

Найбільш повною вважаємо дефініцію, за-

пропоновану О. Ляшенком: «Якість освіти – це багатовимірне методологічне поняття, яке рівнобіжно віддзеркалює суспільне життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні й інші життєво значущі для розвитку людини сторони життя. Як системний об'єкт її характеризують як якість мети, якість педагогічного процесу і якість результату» [4].

Попри різноманітність дефініцій аналізованого поняття, досліджуючи природу терміносполучення «якість освіти», учені обстоюють солідарну позицію стосовно того, що якість освіти та її складників варто зіставляти з базовими уявленнями, нормами, стандартами («заплановані цілі навчання й виховання», «потреби громадян, підприємств, суспільства та держави») [3]. Концептуально це збігається із загальновидовим визначенням якості, що сформульоване в міжнародному стандарті «ISO 9000:2000. Quality management systems – Fundamentals and vocabulary»: якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції або послуг, що дають їм змогу задовольняти реальні або потенційні потреби.

Усебічна рефлексія теоретичних джерел дає підстави сформулювати авторську дефініцію аналізованого феномену: якість освіти – це багатовимірне методологічне поняття, яке включає комплекс характеристик компетентностей і професійної свідомості особистості для провадження професійної діяльності, що повинна задовольняти всіх суб'єктів навчально-виховного процесу та відповідати вимогам світових тенденцій.

Система управління якістю освіти в університеті повинна забезпечувати моніторинг основних показників якості та на їх основі підготовку рекомендацій для поліпшення всіх складових підготовки майбутніх фахівців. До ключових ланок такої системи відносяться: якість освітніх програм, рівень підготовки абітурієнтів, інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу, кваліфікація професорсько-викладацького складу, якість навчального процесу, рівень наукових досліджень, що проводяться в університеті, рівень оснащення навчального процесу, рівень підготовки випускників (включаючи практичну підготовку та готовність виконувати професійні функції) і їх затребуваність на ринку праці.

Центральною ланкою системи управління і забезпечення якості є освітній процес. Контроль в системі забезпечення якості підготовки фахівців має на меті виявлення найбільш слабких сторін навчального процесу шляхом самооцінки діяльності вузу, яка повинна проводитися систематично за критеріями, визначеними стандартами вищої освіти, і відповідно до вимог центральних органів управління освітою.

Іншими складовими системи є проведення регулярних опитувань (анкетування) студентів, випускників і їх потенційних замовників, введення кредитно-модульної системи організації навчального процесу тощо [5].

Спираючись на думку науковців, крім оцінювання академічної успішності за традиційною системою (оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалою «ECTS», ми запропонували курсантам льотних навчальних закладів рейтингову систему оцінювання. Основна мета такого оцінювання – підвищення якості навчання, а також посилення мотивації до систематичної роботи курсантів протягом усього періоду навчання; удосконалення системи багаторівневого контролю знань, умінь і навичок; формування загальних та професійно необхідних компетентностей; залучення курсантів до участі в науковій роботі й до роботи в органах курсантського самоврядування, громадській роботі, спортивно-масовій роботі тощо.

Відповідно до сформульованої мети були виокремлені компоненти рейтингового оцінювання діяльності курсантів, а саме: оцінювання результатів навчання курсанта, його участь у науковій роботі, у курсантському самоврядуванні та громадській діяльності, у спортивно-масових заходах. Так, крім балів, які курсант міг набрати протягом занять, додатково нараховувалися бали за участь у будь-якому заході навчального закладу.

З огляду на необхідність об'єктивізації механізму оцінювання, крім бонусних балів, запроваджено й штрафні (за пропуски навчальних занять без поважної причини), що відраховуються від загальної суми балів, набраних курсантом протягом навчального семестру.

На початку навчального року викладач додив до відома курсантів про критерії оцінювання з дисципліни, пояснював, як саме скласти зароблені ними бали та яка оцінка відповідає тому чи іншому балові. Важливим є те, що студенти можуть самі контролювати перебіг свого навчання та полічити набрані ними бали без втручання викладача. Тому, взаємовідносини у системі «викладач – студент» набувають дружнього, довірливого характеру, що, у свою чергу, позитивно впливає на якісну професійну підготовку майбутнього фахівця.

Після впровадження рейтингового оцінювання у навчальний процес льотних навчальних закладів якісно зросла успішність курсантів і відвідування ними занять відбувалося без додаткових примусів. Рейтингове оцінювання допомагає створити додаткові важелі з формування дослідницьких, морально-вольових, соціально-комунікативних і професійно важливих якостей у майбутніх фахівців, що підвищує

їхню конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. Це відповідає провідним тенденціям розвитку світової й вітчизняної системи вищої освіти.

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 26 січня 2015 року № 47 «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік» [6] та окремих норм Закону України «Про вищу освіту» [7] на самостійну роботу студентів відводиться до 2/3 кредиту ЄСТС. Оскільки самостійна робота студента відбувається без безпосередньої участі викладача, то основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності. Тому особлива роль належить формуванню вмінь самоконтролю, який сприяє регулюванню процесу виконання навчальної роботи студентом, дає змогу окреслити позитивні й негативні моменти у власній діяльності, скоригувати виконані дії, оцінити свою навчально-пізнавальну діяльність.

Організація навчального процесу в умовах цілеспрямованого застосування самоконтролю й формування в студентів вмінь самоконтролю включає: організацію підготовки навчального процесу, тобто розроблення викладачами методик формування вмінь самоконтролю, дидактичних матеріалів для планових занять і самостійної роботи майбутніх фахівців, навчально-методичне забезпечення; організацію навчального процесу, тобто власне реалізацію навчального процесу, у ході якого студентів інформують про сутність, методи й організаційні форми самоконтролю, критерії оцінювання, застосовують на практиці методики формування вмінь самоконтролю.

Наступним кроком щодо забезпечення якості професійної підготовки майбутніх фахівців було залучення до навчального процесу вже працюючих авіаторів. У контексті дослідження проблеми надання льотними навчальними закладами якісної професійної підготовки проведено анкетування серед авіаційних фахівців, які наразі працюють у Міжнародному аеропорті «Львів» імені Данила Галицького, Дніпропетровському регіональному структурному підрозділі, Комунальному підприємстві Міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни) та на Державному підприємстві «Антонов». На жаль, більшість опитаних констатували той факт, що на початку професійної діяльності їм не вистачало знань саме з профільюючих дисциплін; багато предметів, що викладаються у вищій школі, є зайвими; якість освітніх послуг потребує покращення тощо.

Визначивши таким чином прогалини у навчальному процесі льотного освітнього закладу, були відкоректовані робочі програми та на-

вчально-методичні комплекси з профільюючих дисциплін. На заняття запрошувалися представники працедавців, які пояснювали курсантам основні вимоги до майбутніх авіаційних фахівців і скеровували їх на здобуття необхідних знань, умінь і навичок для успішного виконання у майбутньому професійних функцій.

Висновки. 1. Система оцінювання у вищих навчальних закладах повинна бути побудована таким чином, щоб спонукати майбутнього фахівця до самостійного пошуку у навчанні. На нашу думку, рейтингова система оцінювання є саме тим стимулом, що здатний забезпечити реалізацію дидактичного принципу свідомості студентів у навчанні, активізувати навчальну роботу протягом кожного семестру, спонукати майбутніх фахівців працювати систематично та самостійно, розширити можливості для всебічного розкриття та розвитку творчих здібностей студентів, індивідуалізувати навчання та істотно змінити взаємовідносини у ланцюжку «викладач – студент», створити атмосферу співпраці.

2. У процесі навчальної та самостійної освітньої діяльності присутню роль відіграє вміння самоконтролю. Самоконтроль, на нашу думку, – це здатність студентів раціонально організувати та поетапно провадити свою навчальну діяльність, виконувати контроль і корекцію на всіх етапах для підвищення ефективності власного навчання, удосконалення навчального процесу на основі свідомого застосування накопичених знань, навичок і вмінь. Як професійно важлива якість самоконтроль спонукає майбутнього фахівця до самовдосконалення на виробництві, що є важливою умовою на сучасному ринку праці.

3. На наше переконання, є необхідним залучення до навчально-виховного процесу вже працюючих фахівців і працедавців. Це дає змогу виявити прогалини у надані освітніх послуг вищою школою, а також стимулює майбутніх фахівців до якісної навчальної діяльності та самовдосконалення.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI ст.: Затв. Указом Президента України № 347 від 17 квітня 2002 р. // Освіта України. – 2002. – 23 квітня (№ 33). – С. 4–6.
2. Коротков Є. М. Концепція якості освіти [Електронний ресурс] Режим доступу <http://ru.osvita.ua/school/manage/general/1342/> (24.08.2016 р.).
3. Романенко Ю. А. Якість освіти: суть поняття та оцінювання [Електронний ресурс] / Ю. А. Романенко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_pps/2009_3/romanenko.pdf (24.08.2016 р.).
4. Ляшенко О. І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О.І.Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1 (46). – С. 5–12.
5. Якименко Ю. І. Якість освіти – крок до європейської інтеграції. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» [Електронний ресурс] – 2005, Режим доступу: <http://kpi.ua/530-3> (24.08.2016 р.).
6. Про особливості формування навчальних планів у 2015/2016 навчальний рік. Міністерство освіти і науки України. Наказ № 47 від 26 січня 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15> (24.08.2016 р.).
7. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (24.08.2016 р.).

References

1. Natsional'na doktryna rozvytku osvity v Ukrayini u KhKhI st.: Zatv. Ukazom Prezydenta Ukrayiny № 347 vid 17 kvitnya 2002 r. // Osvita Ukrayiny. – 2002. – 23 kvitnya (№ 33). – S. 4–6.
2. Korotkov Ye. M. Kontseptsiya yakosti osvity [Elektronnyy resurs] Rezhym dostupu <http://ru.osvita.ua/school/manage/general/1342/> (24.08.2016 r.).
3. Romanenko Yu. A. Yakist' osvity: sut' ponyattya ta otsinyuvannya [Elektronnyy resurs] / Yu. A. Romanenko. – Rezhym dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npdntu_pps/2009_3/romanenko.pdf (24.08.2016 r.).
4. Lyashenko O. I. Yakist' osvity yak osnova funktsionuvannya y rozvytku suchasnykh system osvity / O. I. Lyashenko // Pedagogika i psikhologiya. – 2005. – № 1 (46). – S. 5–12.
5. Yakymenko Yu. I. Yakist' osvity – krok do yevropeys'koyi intehratsiyi. Natsional'nyy tekhnichnyy universytet Ukrayiny «Kyiviv'kyu politekhnichnyy instytut» [Elektronnyy resurs] – 2005, Rezhym dostupu: <http://kpi.ua/530-3> (24.08.2016 r.).
6. Pro osoblyvosti formuvannya navchal'nykh planiv u 2015/2016 navchal'nyy rik. Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny. Nakaz № 47 vid 26 sichnya 2015 roku [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0132-15> (24.08.2016 r.).
7. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [Elektronnyy resurs] Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (24.08.2016 r.).

Плачинда Т. С. Шляхи підвищення якості професійної освіти.

Автором проаналізовано думки науковців щодо поняття «якість освіти», що надало змогу сформулювати авторську дефініцію аналізованого феномену, як багатовимірне методологічне поняття, яке включає комплекс характеристик компетентностей і професійної свідомості особистості для провадження професійної діяльності, що повинна задовольняти всіх суб'єктів навчально-виховного процесу та відповідати вимогам світових тенденцій.

У статті наголошується, що система управління якістю освіти в університеті повинна забезпечувати моніторинг основних показників якості та на їх основі підготовку рекомендацій для поліпшення всіх складових підготовки майбутніх фахівців. Зважаючи на те, що центральною ланкою системи управління і забезпечення якості є освітній процес, запропоновано шляхи удосконалення навчального процесу у вищій школі, а саме:

- рейтингова система оцінювання (мета: підвищення якості навчання, а також посилення мотивації до систематичної роботи курсантів протягом усього періоду навчання; удосконалення системи багаторівневого контролю знань, умінь і навичок; формування загальних та професійно необхідних компетентностей; залучення майбутніх фахівців до участі в науковій роботі й до роботи в органах студентського самоврядування, громадській роботі, спортивно-масовій роботі тощо);

- формування навичок самоконтролю (мета: вміння студентів раціонально організувати та поетапно провадити свою навчальну діяльність, виконувати контроль і корекцію на всіх етапах для підвищення ефективності власного навчання, удосконалення навчального процесу на основі свідомого застосування накопичених знань, навичок і вмінь);

- залучення до навчального процесу вже працюючих фахівців і працеводів (мета: виявити прогалини в надані освітніх послуг вищою школою, стимулювання майбутніх фахівців до якісної навчальної діяльності та самовдосконалення).

Впровадження в освітні заклади запропоновані автором шляхи удосконалення навчального процесу забезпечують якість освіти, тому що мотивують і стимулюють майбутніх фахівців до активної навчальної діяльності з метою надбання необхідних знань, умінь і навичок професійної діяльності.

Ключові слова: якість освіти, рейтингове оцінювання, самоконтроль, майбутні фахівці, вища школа, професійна підготовка.

Плачинда Т. С. Пути повышения качества профессионального образования.

Автором проанализированы мнения ученых относительно понятия «качество образования», что дало возможность сформулировать авторскую дефиницию рассматриваемого феномена, как многомерное методологическое понятие, включающее комплекс характеристик компетенций и профессионального сознания личности для осуществления профессиональной деятельности, которое должно удовлетворять всех субъектов учебно-воспитательного процесса и отвечать требованиям мировых тенденций. В статье отмечается, что система управления качеством образования в университете должна обеспечивать мониторинг основных показателей качества и на их основе подготовку рекомендаций по улучшению всех составляющих подготовки будущих специалистов. Ввиду того, что центральным звеном системы управления и качества является образовательный процесс, предложены пути совершенствования учебного процесса в высшей школе, а именно:

- рейтинговая система оценивания (цель: повышение качества обучения, а также усиление мотивации к систематической работе курсантов в течение всего периода обучения, совершенствование системы многоуровневого контроля знаний, умений и навыков, формирование общих и профессионально необходимых компетенций, привлечение будущих специалистов к участию в научной работе и к работе в органах студенческого самоуправления, общественной работе, спортивно-массовой работе и т.п.);

- формирование навыков самоконтроля (цель: умение студентов рационально организовывать и поэтапно осуществлять свою учебную деятельность, выполнять контроль и коррекцию на всех этапах для повышения эффективности собственного обучения, совершенствование учебного процесса на основе сознательного применения накопленных знаний, навыков и умений);

- привлечение к учебному процессу уже работающих специалистов и работодателей (цель: выявить проблемы в предоставлении образовательных услуг высшей школой, стимулирования будущих специалистов к качественной учебной деятельности и самосовершенствования).

Внедрение в образовательные учреждения предложенные автором пути совершенствования учебного процесса обеспечивают качество образования, так как мотивируют и стимулируют будущих специалистов к активной учебной деятельности с целью достижения необходимых знаний, умений и навыков профессиональной деятельности.

Ключевые слова: качество образования, рейтинговое оценивание, самоконтроль, будущие специалисты, высшая школа, профессиональная подготовка.

Plachynda T. S. Ways to improve the quality of vocational education.

The author analyses the views of scientists concerning the concept «quality of education», that enables to suggest the author's definition of the proposed phenomenon and to consider it as a multidimensional methodological concept that includes the complex of competencies and professional consciousness of personality for conducting of professional activity, that must satisfy the needs of all members of educational process and conform with the requirements of world tendencies.

It is emphasized in the article, that the control of the university education quality system must provide monitoring of basic quality criteria and on their basis to provide preparation of recommendations for the improvement of all components of future specialists' preparation. Taking into account that educational process is the central link of quality and control system, the author suggests the ways of improvement of educational process at higher school, namely:

- rating assessment system (purpose: improving of quality of studying, and strengthening of motivation to systematic students' work during the entire period of studying; improvement of the multilevel control system of knowledge and skills; forming of general and professional competencies; engaging of future specialists to participating in scientific researches and working in the self-governmental student's departments, social activities, sports events, etc.);

- forming of self-control skills (purpose: students' ability of the effective organizing and stage-by-stage carrying out the educational activity; taking control and correction on all stages for the increase of self-study efficiency; improvement of educational process on the basis of conscious application of the acquired knowledge and skills);

- engaging of working specialists and employers into the educational process (purpose: to detect blanks in educational services provided by higher school, stimulation of future specialists to quality educational activity and self-development).

Implementation of the effective ways of educational process improvement in educational establishments, which have been suggested by the author, provide educational quality, because they explain and stimulate future specialists to active educational activity with the aim of acquisition of necessary knowledge and skills in their professional activity.

Keywords: quality of education, rating assessment, self-control, future specialists, higher school, professional preparation.